

Vajda János

A civilizált táj

Bármennyire is terjeszkedik mindennapi életünk a természetes környezet rovására, azért a lakó-, ipari vagy mezőgazdasági területek határából jobbra természeti tájakra tekinthetünk. A civilizált területeket a természet köti össze – vagy fordítva, ebből a szempontból teljesen mindegy –, vagyis a táj olyan meghatározó képi fogalom, amely szinte mindenki számára a természetet jelenti. Vagyis – az általános értelmezés szerint – a táj a természet része. Én inkább úgy gondolom, hogy a tájban a többé-kevésbé háborítatlan természet lelhető fel.

Korszakok. A Bélkő részletének a Millenniumi-kilátóból készült képén a mai kor adótornya mögött a régi korok bányaművelési nyomai képeznek sarkos ellenpontot.

A laikusok, de még a fotósok nagyobb része is a természet szó elhangzására szinte azonnal a tájra asszociál. Az erdőkre, a hegyekre, a rétekre, mezőkre vagy a vizekre. Csak ezután tudatosul(hat) bennük az, hogy a természetet jelentő táj komplex vizuális információja mennyire sok apró részlemből, növények, fák, élőlények halmozából áll össze. A tájfényképészre ez az egység hat vizuálisan. A természetbúvár és a természetfotós céltudatosan keresi a tájban

létező részlemeket, nekik elsődlegesen ezek jelentik a természetet. A helyet, ahová kutakodni járnak. Ezért különböztethető meg a táj- és a természetfotós. A jó tájfényképész nem biztos, hogy jó természetfotós is, és ez fordítva is igaz.

Nagyon ritka, amikor egy vérbelinek nevezhető természetfotós a tájfényképezésben is

tartósan kiemelkedő szerepet játszik. A két témakör egy bizonyos szinten csaknem azonos felszerelést, de egészen más fotográfiai hozzáállást követel meg.

A „bizonyos szinten” azt értem, hogy a fényképezést művelők jelentős részének nincsen olyan speciális felszerelése, mint a természet- vagy a kifejezetten táj-▶

Egy helyszín variációi. Letisztult tájkép, még az előtérben lévő repceföld ellenére is. Minden természetesnek hat, a mezőgazdasági terület is harmonizálni tud a természetes környezettel.

Egy egészen erős teleobjektívra váltva jelentősen átférfalódik ugyanannak a tájnak a képe. Az előtér nyugtalanító, életlen foltjait a dróton ücsörgő madarak egyenlítik ki.

Egy másik nézőpontból az előtér már elfoglalja a szőlőlőltetvény karóinak kusza képe, a háttérben pedig, a kép súlypontjában megjelenik a völgyben húzódó település néhány háza. A sok elem ellenére a kép harmóniáját a kora reggeli fények és a lebegő pára teremti meg.

Ezen a képen sikerült minden tájképi konvenciót felrúgni, mégis az első benyomások után a szem megtalálhatja az éles traverzen a nyugvópontot, és szembeülhet az ember jelenlétének a kikerülhetetlen ségével.

fotósoknak. Jó esetben egy-egy olcsóbb DSLR mellett kisebb kiterjedtebb objektívvel dolgoznak, de a tömegesebb felhasználók a különféle képességű kompaktokat használják. Viszont ha a felszerelésük korlátait ismerik, ezek is kiválóan alkalmasak még akár színvonalas tájképek elkészítésére is. Ezért olyan népszerű a tájfényképezés. Az éppen kéznél lévő készüléggel szerencsés esetben akár egy-egy családi kirándulás, de főleg utazás közben is készülhet jó tájkép. Viszont a fotografálóknak ugyanez a köre készíti a legtöbb szokványos, sőt képeslapízű, azaz semmitmondó, jobbára csakis az úti élményeket megörökítő képet.

Egyre kevesebb az érintetlen táj

Az eddigiek alapján kijelenthetjük, hogy a természeti táj és a kultúrkörnyezet között nem lehet éles határvonalat húzni. Amennyire megjelenik az emberi környezet egy-egy vagy egyre több jellegzetes építménye a természetben, ugyanannyira terjeszkedik a természet is (hiszen kénytelen) a lakó- vagy egyéb területek felé. Tudomásul kell vennünk, hogy egyre kevesebb klasszikus értelemben vett érintetlen természeti tájjal találkozhatnak azok, akik ennek fényképezésére adták, jobb híján, a fejüket. Mégis az a ten-

dencia figyelhető meg általánosan, hogy ezek a fotósok görcsösen igyekeznek a tájképekből kihagyni azokat a motívumokat, amelyek az ember jelenlétére vagy a mai kor civilizált életformájára utalnak. Ha ilyenek előfordulnak a képeiken, azok jó esetben a múltból itt maradt építményekre (templom, gémeskút, régi major stb.), illetve a természetközeli életformát élő emberekre (vadászhalász-madarász) korlátozódnak. A mai korra utaló objektumok legfeljebb negatív értelmezésű, a környezet károsodására figyelmeztető fotóikon fedezhetők fel.

Kénytelenek vagyunk azonban tudomásul venni, hogy a kor fej-

A 19. századi bravúrok

A fotográfia korai évtizedeiben pusztán az a tény, hogy a szabadban kell elvégezni a felvételezést, önmagában technikai bravúrt követelt meg. Ráadásul az akkoriban használatos fényérzékeny anyagok nem voltak egyformán érzékenyek a különféle színekre. Főként a kék megörökítése ütközött nehézségekbe. Így aztán igazi szenzációt jelentettek az egyébként is számos szenzációs eredménnyel büszkélkedő, igazán különös pályát befutó francia művész, Gustave Le Gray (1820–1884) tengeri tájképei. Az a bravúr, amellyel az előtérben a kék vizet, a háttérben a kék eget egyetlen képen képes volt ábrázolni, szinte elbűvölte a nézőket. Am ennél – a jobbára ügyes technikai beavatkozásnál – sokkal érdekesebbek voltak azok a technikai változtatások, amelyeket a tengeri képein, s később a Fontainebleau erdeiben készített felvételein is az esztétikai célok elérése érdekében alkalmazott. Nem pusztán a megfelelő nézőpont kiválasztásával, a kivágással, a kompozícióval, hanem a mélységélességgel s az expozíció módosításával is befolyásolta a végső felvételt. Vagyis nem leképezett, hanem képet teremtett. Az akkoriban közparkká minősített erdőben található a festészet történetében fogalomká vált Barbizon falu. Le Gray fotográfusként végül is a barbizoniakhoz kapcsolódott, ahogyan később számos társa az impresszionistákhoz.

Más volt a helyzet az Újvilágban, az óceán túlsó

Gustave Le Gray egyik híres tengeri képe, 1856

partján. Az ottani tájfényképezés uttörői a Nyugatra tartó pionírok és főként vasútépítők nyomdokaiban, vagy éppenséggel velük együtt jártak. A későbbi nagy amerikai tájfényképező nemzedék elő- és példaképe Carleton E. Watkins (1829–1916) is a vasúttársaságnak dolgozott. Am fotóin az észak-amerikai táj gazdagsága és vadsága egyaránt életre kelt.

Traverzált táj. A kép hangulatát nemcsak a szép világítás és a hold, hanem a traverzek sajátos, a tájjal ellentétes képi ritmusa adja meg együttesen.

Terepaszta. A bükki Veres-oldalról készült képen a tájba illeszkedő közlekedési eszközök a fő motívumok. A meredek zöld falak érzetik a völgy mélységét. Az életlenül vibráló növényfoltok pedig tovább növelik a kép játékosságát.

És azt sem állítom, hogy nem lágyulok el még mindig, amikor nagyon szép fényben, vagy egyéb fotogén körülmények között egy-egy érintetlen, a természet eredeti szépségeiben tobzó tájban találok magam. Volt olyan korszakom is, amikor a hajamat téptem, mert egy (vélt) jó képet nem tudtam elkészíteni a belógó távvezetékek, kikerülhetetlen, nem odaillő építmények, autórönsök vagy piknikező családok miatt. A „Nem fotózni!” ilyenkor alkalmazott elvét azonban szép lassan a „Ha már ott van, komponáljuk bele!” váltotta fel. Abban, hogy a tájkép csak kizárólag természetes, vagy esetleg kiegészítőleg, a múlt iránti nosztalgiaiból az emberhez kapcsolható „szép, régies” elemeket tartalmazhatja, némely szakírók véleményét osztom: ez „a táj idealizálása”.

Nehezítik a változtatást azok az elvek, amelyek ugyan nem engedik meg egy természetfotópályázaton a tájképek esetében a „nem odavaló” elemek (távvezetékek, traverzek stb.) kiretusálását, viszont az ilyen elemeket is tartalmazó képek – az eddigi tapasztalatoknak megfelelően – hátránnyal indulnak a „letisztultakkal” szemben. Még akkor is, ha a kép tartalmát ezek (is) erősíthetik. A tájkép mai esztétikai értékeinek a meghatározása nemcsak a fotósokon, hanem a pályázatok kiíróin, a zsűrorokon, a képszerkesztőkön, azaz minden szakmabelin egyaránt múlik.

FOTO MOZAIK • 2008 szeptember

lődésével nemcsak életformánk, hanem a minket körülvevő természet is átalakul. Kezdetben csak keveselltük a turistaházakban a petróleumlámpa fényét, később hűtőt és televíziót akartunk bele, ma már internetet is. Az egyre több áramnak meg valahogy oda kell jutnia. Amikor megjelentek az első mobilok, bizony morogtunk az itt-ott kinövő adótoronyok miatt. Aztán rájöttünk – mivel egyre többen használjuk –, hogy mobiltelefonálni nemcsak jó, hanem hasznos és kényelmes, sőt néha kifejezetten szükséges is. (Ezért például azt „kapjuk cserébe”, többek között, hogy a balatonszentgyörgyi panorámát agyon-

vágja egy mobiltorony-kolosszus.) A vasút, a közút pedig óhatatlanul a táj részévé vált, bár az is igaz, hogy ezek a legelfogadottabb nem természetes tájelemek a képben.

A természeti táj mai képét a természetes folyamatok mellett a mi természetellenes tevékenységeink is alakítják. Nem mondom, hogy kifejezetten a természet szerető esztétikai szempontjai alapján, de ez még a tényen nem változtat.

A táj az embernek és a természetnek nevezett harmóniák legkézenfekvőbb, legnyilvánvalóbb, mégis nehezen megfogható, megismer-

Pecsics Mária

A táj képe

hető kapcsolata. Kizárólag tudományos szempontból nem vizsgálható. Egyszerre szubjektív és objektív fogalom. És mivel legtöbbünk számára inkább megélhető, mint definiálható, ezért sokszor témája a művészi interpretációknak. A művészet gyakori tárgya a végső kérdés megválaszolása. A végső kérdés pedig a teremtés tökéletességének megfejtése, kibontása.

A szépség és teljesség, amelyet a természet „alkotott”, ott van minden észlelhetőben. Ám csak az összefüggések bonyolult szövetrendszeréből kibontva látható a mai civilizált, a természettől elfordult ember számára. Én a fotográfia segítségével próbálok e titokról fellebbenteni a fátylat. A fotográfián ugyanis lenyomatot hagy az igazság, amely megkérdőjelezhetetlenül mutat rá a valóságra. Témám a táj és mindaz, amit az ember hozzátesz vagy elvesz belőle. Megfigyelői szerepem nem az ítélet-hirdető, elfogultságom csupán abban mutatkozik meg, hogy megpróbálok megkeresni minden látható természeti és emberi alkotásnak a legkifejezőbb arcát a tájban. A természet fényképé transzformálásán keresztül szeretném megismerni – és másoknak megmutatni – a teremtés végső kérdéseire adott válaszok összességét, az ideák világát.

Bicikliút, Estoril, Portugália

Oszthatatlan természet és kiemelt tájdarab

A természetben járva megfigyelünk fákat, vizeket, domborzatokat, völgyeket, mezőgazdasági területeket, a horizonton lágyan hullámzó hegyeket, házakat és kerteket. Mindezeket számunkra láthatóvá a fény teszi, amely minden nap másként rajzolja ki a táj arculatát. Vajon ezek észlelésekor tudatosul-e bennünk, hogy valójában tájat látunk, és valójában tájat látunk-e akkor, amikor a természet egészéből bizonyos elemeket kiemelünk? A táj ugyanis nem azonos valamely földdarabban, amelyen a látható képződmények a természet részét képezik. Tájképeimben igyekszem visszatükrözni azokat a szép és igaz gondolatokat, melyeket Georg Simmeltől olvastam. ▶